

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Savikko, T. 2018. Osaamisperusteisuutta VALMA-koulutuksessa. Teoksessa Kukkonen, H. & Raudasoja, A. (toim.) Osaaminen esiin: Ammatillisen koulutuksen reformi ja osaamisperusteisuus. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu, 75-84.

URL: <http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/A/23-Osaaminen-esiin.pdf>



OSAAMISPERUSTEISUUTTA VALMA-KOULUTUKSESSA

Tuula Savikko

ABSTRAKTI

Tässä artikkelissa kuvataan Valma-koulutuksen eli ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen osaamisperusteisuuden kehittämistä ja koulutuksen pedagogisia lähtökohtia. Valman opetussuunnitelman perusteet astuivat voimaan elokuussa 2015. Valma-koulutukseen yhdistettiin aiemmat eri kohderyhmille tarkoitetut valmentavat ja valmistavat koulutukset.

Lähtökohta tämän artikkelin kirjoittamiseen oli osaamisperusteisuuden paikantaminen Valma-koulutuksessa työn käytännön kehittämisen näkökulmasta. Haluan tällä artikkelilla antaa myös huomiota sille valmentavalle, vahvistavalle ja arkiselle ohjaustyölle, jota tehdään Valma-koulutuksen arjessa yhdessä opiskelijoiden kanssa jokaisena koulupäivänä.

Valma-koulutukseen kohdistuu yhteiskunnallisia ja koulutuspoliittisia vaatimuksia, kuin myös opiskelijan yksilöllisen koulutuspolun vaatimus. Koulutukselle on määritelty tavoitteeksi mahdollistaa opiskelijalle oman koulutuspolun löytäminen, hyvän elämän saavuttaminen yhteiskunnan jäsenenä ja oman paikan löytäminen työelämästä (Opetushallitus 2015).

Jotta Valma-opiskelija vahvistuu, valmentautuu ja saa edellytyksiä hakeutua ammatilliseen koulutukseen sekä suoriutua ammatillisista opinnoista, pitää koulutusta toteuttaa osaamisperusteisesti niin, että se palvelee kunkin opiskelijan yksilöllisiä tarpeita ja tavoitteita. Osaamisperusteisuuden toteuttaminen yksilöllisesti on haastavaa ohjaavassa koulutuksessa. Toisaalta se myös antaa koulutuksen toteuttamiseen mahdollisuuksia ja avaa näköaloja niin opiskelijoille kuin Valma-opettajille.

Asiasanat: Valma-koulutus, osaamisperusteisuus, ohjauksellinen Valma-pedagogiikka



JOHDANTO

Artikkelin taustaksi asemoin Valma-koulutuksen osaamisperusteisuuden tarkastelua yhteiskunnallisesta ja ammatillisen koulutuksen reformin näkökulmista, sillä koulutus on aina osa ympäröivää yhteiskuntaa ja yhteiskunnallista tilaa. Koulutuspoliittiseen vaikuttavuuteen ja nuorten yhteiskunnalliseen tilaan liittyen nostan esiin muutaman näkökulman, jotka on hyvä pitää mielessä taustalla kun tarkastellaan Valma-koulutuksen toteuttamista ja koulutuksen vaikuttavuutta nivelvaiheen koulutuksena.

Yhteiskunnallisesta keskustelusta nousee esiin monia huolenaiheita ja signaaleja, jotka liittyvät nuoriin ja heidän hyvinvointiinsa sekä koulutuksen tai työvoiman ulkopuolelle päättämisestä peruskoulun jälkeen. Signaaleihin on hyvä pysähtyä mietittäessä koulutuksen kuin myös Valma- koulutuksen toteuttamista. Suomen Nuorisoyhteistyö, Allianssi on vuoden 2016 selvityksessään maininnut, ettei Suomella ole varaa synnyttää väliinpuotoajien sukupolvea - koko väestön tuleva hyvinvointi riippuu nuorten pärjäämisestä (Nuorista Suomessa 2016, 7). Nuorista 18-30 - vuotiaista peräti 30 % ei ole koskaan ollut töissä. Noin 10 000 nuorta jää vuosittain ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta, joka on n. 15 % koko ikäluokasta. (Nuorista Suomesta 2016, 31, 37.) Lisäksi moni nuori jättää ammatillisen koulutuksen kesken ja saattaa päätyä opiskelu- ja työelämän ulkopuolelle. Lähes 8 % keskeytti ammatillisen toisen asteen koulutuksen lukuvuonna 2014-2015 (Tilastokeskus 2017).

Nivelvaiheessa perusopetuksen päättymisen jälkeen nuori on tärkeässä elämää suuntaavassa vaiheessa, mutta vaihe voi olla hyvinkin hankala nuorelle. Nuoren olisi pystyttävä itse tekemään valintoja. Nuorella pitää olla monenlaista tietoa itsestä, omista vahvuuksista, kiinnostuksista, mahdollista vaihtoehtoista sekä motivaatiota päättää ja tehdä asioita, jotta tämä vaiheessa onnistuu. Opetushallituksen (2015) mukaan Valma-koulutus kehitettiin nivelvaiheen koulutukseksi sujuvoittamaan siirtymävaihetta toiselle asteelle sekä palvelemaan kunkin opiskelijan yksilöllisiä tarpeita ja tavoitteita.

Valma-koulutuksen toteuttamiseen tai vaikuttavuuteen liittyviä laajempia tutkimuksia ei ole vielä tehty. Joitakin lopputöinä tehtyjä selvityksiä on valmistunut. Muutamia kehityshankkeita on ollut, muun muassa Valmasta työelämään ja oppisopimuskoulutukseen, jonka tavoitteena oli koota vuosina 2014–2015 toteutettujen Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamien oppisopimuskoulutuksen ennakkojaksohankeiden hyvät käytänteet (Valmasta työelämään ja oppisopimuskoulutukseen). Vuosina 2015-2016 toteutettiin Valmaksi – verkostoituen, vahvistuen ja valmentautuen –hanketta. Tavoitteena oli kehittää osaamista, luoda yhteisiä Valma- toimintamalleja, levittää käytäntöjä edistäen verkostoitumista (Valmaksi verkostoituen, vahvistuen ja valmentautuen). Vuoden 2017 lopussa päättyi Varmuutta Valmasta –projekti, jonka tehtävänä oli kehittää eri toimijoiden välistä yhteistyötä ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen vaiheessa (Varmuutta Valmasta).

Opetushallitus on julkaisut Vauhtia Valmasta- selvityksen, jossa lähinnä oppilaitoskyselyin syksyllä 2016 kerätyllä määrällisellä aineistolla kuvattiin Valmaa. Selvityksen mukaan luvunvuonna 2015-2016 Valma-koulutukseen osallistuneita oli 4 859 (Salonsaari & Aunola 2017, 17). Opiskelijamäärä osoittaa, että Valma on löytänyt paikkansa ammatillisessa koulutuksessa ohjaavana ja valmentavana koulutuksena.

Valma-opiskelijoista lähtökohtaisesti noin viidennes (21 %) tulee suoraan peruskoulusta. Toinen viidennes tulee keskeytyneen ammatillisen perustutkinnon tai kaksoistutkinnon jälkeen. Noin 4 % opiskelijoista tulee lukiokoulutuksen keskeyttämisen jälkeen. Keskeyttäneilläkin tosiasiallisesti peruskoulu oli viimeisin suoritettu koulutus. Raportin mukaan lähes 40 %:lla opiskelijoista oli muu tausta ja lisätietiedon perusteella oli pääteltävissä, että näilläkin peruskoulu oli viimeisin suoritettu koulu, josta he eri reittien kautta tulivat Valma-koulutukseen. (Salonsaari & Aunola 2017, 17.)

VALMA TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

Valman valtakunnallinen opetussuunnitelma tuli voimaan 1.8.2015 samanaikaisesti kun ammatillinen koulutus muuttui osaamisperusteisesti toteutettavaksi. Ammatillisten opintojen oppiainekeskeisestä ja määrällisestä opintojen suorittamisesta siirryttiin osaamisperusteisuuteen, joka haastaa ajattelemaan ja toimimaan toisin. Huomio koulutuksen toteuttamisessa on suunnattava yksilöllisiin opintopolkuihin, osaamisen kerryttämiseen ja osaamisen osoittamiseen. Ammatillista koulutusta koskevassa laissa (L787/2014, 14 §) todetaan, että opetussuunnitelma tulee laatia siten, että se antaa opiskelijalle mahdollisuuden yksilölliseen osaamisen hankkimiseen ja osoittamiseen. Myös uudessa Ammatillista koulutusta koskevassa laissa (L531/2017, 45 §) asiasta todetaan, että koulutuksen järjestäjä laatii ja päivittää yhdessä opiskelijan kanssa henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman.

Valma-koulutukseen yhdistettiin yhtenäiseksi koulutuskokonaisuudeksi neljä eri kohderyhmille suunnattua valmistavaa, valmentavaa, ohjaavaa ja kuntouttavaa koulutusta. Valma eroaa muista ammatillisen koulutuksen kentän koulutuksista opetussuunnitelmaltaan, tavoitteiltaan sekä laajuudeltaan. Koulutuksen tulee mahdollistaa yksilölliset opintopolut huomioiden erilaisten kohderyhmien erityistarpeet. Tarkoituksena edistää nivelvaihetta ammatillisiin opintoihin sekä lisätä ammatillisen koulutuksen läpäisyä ja vastata koulutustakuuseen. Tavoitteena on myös, että opiskelija vahvistuu ja valmentautuu saaden edellytyksiä hakeutua ammatilliseen koulutukseen sekä suoriutua koulutuksesta. Koulutuksella edistetään tasavertaisuutta sekä autetaan koulutuksen ulkopuolelle jääviä nuoria. (Opetushallitus 2015, 11.)

Kohderyhmän erilaisista taustoista ja ikätasosta johtuen opiskelijaryhmät ovat hyvin heterogeenisiä. Osa koulutuksen opiskelijoista tulee suoraan peruskoulusta yleisopetuksesta. Osa on saanut erityisopetusta jossakin tai joissakin oppiaineissa joko yleisopetuksen yhteydessä,

pienryhmässä tai erityiskoulussa. Opiskelijoista on osa maahanmuuttajataustaisia, joilla toisilla parempi ja toisilla heikompi suomenkielentaito. Osa opiskelijoista tulee koulutukseen keskeytettyään jonkin tai useamman toisen asteen koulutuksen. Osalla on saattanut vierähtää jo vuosia poissa opiskeluista tai työstä, yhteiskunnallisesti syrjässä.

Valma-koulutuksen laajuudeksi on määritelty 60 osaamispistettä ja opiskelija voi siirtyä missä tahansa vaiheessa seuraavaan koulutukseen. Koulutus muodostuu valinnaisista koulutuksen osista: ammatilliseen koulutukseen orientoituminen ja työelämän perusvalmiuksien hankkiminen, opiskelunvalmiuksien vahvistaminen, työpaikalla järjestettävään koulutukseen valmistautuminen sekä osallisuuden ja käytännön taitojen vahvistaminen. (Opetushallitus 2017.)

Osaamisperusteisuus ja ammatillisen koulutuksen reformi tarjoavat hyvät mahdollisuudet toteuttaa Valma-koulutusta niin, että koulutus aidosti hyödyttää opiskelijaa ja koulutuksella on vaikuttavuutta. Reformi tuo entistä paremmin esiin henkilökohtaisen opiskelijälähtöisen osaamisen hankkimisen ja osoittamisen tavat. Osaamisen tunnustamisesta tulee koulutuksen järjestäjän velvollisuus. Opiskelijan polku voi olla hyvinkin yksilöllinen, ja se etenee tutkinnon osittain erilaisissa oppimisympäristöissä. (Ammatillisen koulutuksen reformi.)

**TAULUKKO 1. REFORMISTA VALMAN NÄKÖKULMASTA
(MUKAELTU OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 2017).**

<p>Ammatilliseen koulutukseen jatkuvalla haulla joustavasti läpi vuoden</p>	<p>➔ Valmasta opiskelija voi joustavasti siirtyä tutkintoalan opiskelijaksi, kun opiskelija on varmistanut Valman aikana tutkintoalan sopivuuden ja kiinnostuksen itselleen.</p>
<p>Yksilöllisempi opintopolku – kaikille opiskelijoille henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS)</p>	<p>➔ Valmassa suoritettavat opinnot voi soveltuvin osin tunnistaa ja huomioida kehittämissuunnitelmassa.</p>
<p>Joustavuutta opiskeluun, osaamista tarpeen mukaan, vähemmän laaja-alaisia tutkintoja</p>	<p>➔ Valma- opiskelijan joustava, omatahtinen opiskelupolku. Valman aikana on mahdollisuus suorittaa osatutkinto, joka HOKS:ssa otetaan osaksi tutkintoalan opintoja.</p>
<p>Painopiste puuttuvan osaamisen hankkimisessa – koulutussopimuksen ja oppisopimuksen joustava yhdistäminen</p>	<p>➔ Valman aikana hankitut työelämäkontaktit ja -osaaminen sekä rohkeus hakea työpaikkaa helpottavat sopimusten syntymistä tutkintoalalla.</p>
<p>Yksi tapa suorittaa tutkinto – näyttö, jossa ammattitaito osoitetaan käytännön työtehtävissä pääosin työpaikoilla</p>	<p>➔ Valman työssäoppimiseen valmentautumisen aikana kertyvää osaamista on näytöillä mahdollisuus osoittaa tutkintoalan opinnoissa.</p>
<p>Opettajien työ monipuolistuu – jaettua asiantuntijuutta ja enemmän yhteistyötä. Työssä painottuu ohjaava ja valmentava ote</p>	<p>➔ Valmassa opettajan työssä yhdistyy opettaminen ja ohjaus, joka näin toimintatapana tulee tutuksi opiskelijalle</p> <p>➔ Valman koulutuksen osien toteuttamisessa on oiva mahdollisuus lähteä kehittämään tiimiopettajuutta ja jaettua asiantuntijuutta.</p>
<p>Rahoitusjärjestelmällä ohjaus keskeyttämisen vähentämiseen – kannustaminen pitää huolta jokaisesta opiskelijasta, lyhentää opiskeluaikoja</p>	<p>➔ Valman suorittaminen vahvistaa nuoren tietämystä aloista ja helpottaa alavalintaa ja näin vähentää keskeyttämisiiä</p> <p>➔ Valmassa on mahdollisuus huomioida yksilölliset ohjaus- ja tuentarpeet, koska jokainen opiskelee yksilöllisillä opintopoluilla.</p>

OSAAMISPERUSTEISUUDEN TARKASTELUN TULOKSIA

Valma-koulutuksen osaamisperusteisuuden tarkasteluun kiinnostukseni heräsi keväällä 2016 osallistuessani muutamien Valma-opettajien kanssa Tampereen ammattikorkeakoulun järjestämiin TUTKE-koulutuksiin. Koulutukset toimivat herätteenä pohdinnalle, mitä osaamisperusteisuus käytännössä arjen tasolla opetus- ja ohjaustyössä tarkoittaa Valmassa. Mitä koulutuksessa tavoitellaan ja miten? Pohdinnasta aiheutui ajoittain vain lisää kysymyksiä, vailla vastauksia. Mitä on sellainen osaaminen, joka ei välttämättä näy konkreettisenä tuloksena kuten kakun koristeina tai auton korin oikaisuna – vaan näkyy itseluottamuksen, elämönhallinnan tai opiskeluvälmiuksien vahvistumisena. Miten arvioida osaamisperusteisesti, osaamispistein, yksilöllisillä opintopoluilla ja yksilöllisin tavoittein olevia opiskelijoita suhteessa koulutuksen tavoitteisiin?

TUTKE-koulutuksessa lähdimme hahmottelemaan yhtä Valma-koulutuksen osaa osaamisperusteisesti, samalla miettien ja kokeillen miten lähestyä opiskelijanäkökulmasta osaamisperusteisuutta ja sen arviointia. Kehittely on jatkanut arkisen koulutyön ohella. Pohdintojen ja havainnoinnin ohella olen haastanut Valma-opettajia ja -ohjaajia sekä Valma-opiskelijoita miettimään osaamista ja tavoitteita. Kevään 2017 loppupuolella kysyin opettajilta ja ohjaajilta (n = 18) sekä opiskelijoilta (n=11 kpl) heidän näkemyksiään Valman tavoitteista ja osaamisperusteisuudesta, omien havaintojeni tueksi.

Valma-opettajien ja -ohjaajien kyselyssä oli kaksi avointa kysymystä Mitä osaamisperusteisuus Valma-koulutuksessa sinun mielestäsi tarkoittaa? ja Mitä Valma-koulutuksella tavoitellaan? Vastauksista näki, että vastaajat olivat miettineet vastauksiansa, vaikka kyselyyn vastaaminen valmistautumatta. Vastaukset olivat lyhyitä ja ytimekkäitä. Osaamisperusteisuutta ja tavoitteita oli tarkasteltu lähes jokaisessa vastauksessa vain yhdestä näkökulmasta.

Ensimmäisen kysymyksen vastauksissa korostuivat kuvaukset siitä, miten osaamista Valmassa tuotetaan, ”*Opiskelijoille pitää suunnitella omaa polkua*” eli vastauksissa ei suoranaisesti oltu lähdetty miettimään mitä osaaminen tai osaamisperusteisuus tarkoittaa Valmassa. Monessa vastauksessa oli kuitenkin kuvailtu osaamisperusteisuutta käyttäen sanaa osaaminen, ”*Riittävä osaaminen jotta voi siirtyä eteenpäin*” tai ”*Opiskelija osaa ko.asian (ei siis vain tiedä sitä)*”. Muutamissa vastauksessa oli esiin nostettu myös Valma-koulutuksen yksilöllisyys. ”*Jokaisella opiskelijalla on oma koostumuksensa harjoitettavista taidoista, jotka hänen opiskeluvuodelleen asetetaan tavoitteeksi.*”

Kysymyksen *Mitä Valma-koulutuksella tavoitellaan?* vastauksissa painottui valmiuksien kehittyminen, jotka mainittiin olevan tietoja ja taitoja tulevaa ammatillista koulutusta varten, yleisiä opiskelutaitoja tai taitoja työelämää varten. Toiseksi teemaksi muodostui itsetunnon, -luottamuksen, elämönhallinnan, sosiaalisten taitojen tai toimintakyvyn vahvistaminen. Tavoitteeksi monessa vastauksessa oli kuvattu opiskelijan urapolun tai tutkintoalan löytyminen muun

muassa näin ”*Riippuu opiskelijan tarpeista, mutta tavoitteena on se, että opiskelija löytäisi jos nyt ei paikkaansa maailmassa niin ainakin mielekkään jatkosijoituspaikan koulutuksen jälkeen.*”

Saadakseni laajempaa kuvaa selvitin myös opiskelijoiden näkökulmaa eli mitä he ajattelevat osaamisesta, opiskelutaidoista ja -valmiuksista. Opiskelijat vastasivat näitä kartoitaviin avoimiin kysymyksiin vapaamuotoisesti kevään 2017 loppupuolella, jolloin heistä suurin osa oli opiskellut Valmassa lähes koko lukuvuoden. Huomattavaa oli, että kaikki paikalla olleet vastasivat asiallisesti ja lyhyesti, mutta paneutuen vastauksiinsa. Tämän voi mielestäni tulkita niin, että vastaajalle on syntynyt valmiuksia, kykyä ja halua vastata kysymyksiin. Heidän aloittaessaan Valmassa olisi ollut hyvin vaikea olettaa, että he olisivat tuottaneet asiallisia mielipiteitään kuvaavia vastauksia. Tämä on mielestäni osoitus siitä, että opiskelijoille oli syntynyt opiskelunvalmiuksia ja motivaatiota – halu osallistua ja ilmaista mielipiteitään.

Opiskelunvalmiuksista kysyttäessä opiskelijat toivat selkeästi eniten esiin vastauksissaan keskittymisen, itsehillinnän ja kuuntelutaidot. Olipa yksi maininta liittyen vapaa-aikaan – ”*Valmiutta uhrata omaa vapaa-aikaansa.*” Opiskelutaitojen kohdalla vastaukset hajaantuivat, ollen hyvin konkreettisia ja yleisiä opiskeluun liitettyjä taitoja kuten kuuntelua, lukemista ja luetun ymmärtämistä, muistiinpanojen tekemistä tai ”*osaa opiskella, eikä vain perseile.*”

Vastaukset kysymykseen mitä osaaminen Valmassa on, sisälsivät hyvin konkreettisia asioita, joita Valmassa tehdään ja opiskellaan - ”*asioita yhteiskunnasta ja työelämästä*”, ”*tietää asioita esim. työhausta, työpaikoista.*” Monet opiskelijat nostivat vastauksissaan esiin myös elämäntaidot kuten ”*Valma on sosiaalisten taitojen kehittämistä ja yleissivistystä*”, ”*opiskella ja tulla toimeen muiden kanssa*” tai ”*Viitsimistä, joka auttaa itseluottamusta ja motivaatio ja rehellinen palaute*”.

Valmaan ja opiskelemaan tulemisen vetovoimatekijöitä kartoitettiin kysymyksillä ”*Miksi tulet kouluun?*” ja ”*Miksi kannattaa tulla kouluun?*” Näihinkin kysymyksiin kaikki opiskelijat tuottivat asialliset vastaukset. Vetovoimaisena tekijänä kouluun tulemisessa opiskelijat toivat esiin oman tavoitteellisuuden ja määrätietoisuuden tekemisen ”*Kiinnostaa jatkokouluun pääsy.*” Monessa vastauksessa oli nostettu esiin asioiden oppimisen merkitys omalle tulevaisuudelle ”*Koska siellä oppii ja se tulee auttamaan tulevaisuudessa*”. Yhtenä tärkeänä asiana esiin vastauksissa oli kuvattu kouluun tulemisen tuovan päivärytmin arkeen. Muutamassa vastauksessa oli tuotu esiin vaihtoehto Valmalle tai oppimisen sosiaalinen puoli ”*Koska vaihtoehdot ovat elämäkoulu tai valma*” tai ”*Jotta oppii ja jos ei opi niin tuleepa tehtyä jotain sosiaalista.*”

Kyselyiden tarkoitus oli kartoittaa mitä osaamisperusteisuus käytännössä tarkoittaa Valmassa ja mitä opetus ja ohjaustyöllä tavoitellaan. Niin opettajien ja ohjaajien kuin opiskelijoiden vastauksissa tuli esiin Valman opetussuunnitelmassa oleva tavoite saada yksilöllisiä valmiuksia ja suuntaa elämälle. Jos opettajien ja ohjaajien kanssa olisi avattu osaamisperusteisuutta ennen

kyselyä, olisivat vastaukset voineet myös olla yksityiskohtaisempia ja useamman näkökulman osaamiseen sisältäviä. Kyselyt mielestäni kuitenkin osoittivat selkeän tarpeen pohtia yhdessä osaamista, tavoitteita ja arviointia – osaamisperusteisuutta suhteessa yksilöllisiin tavoitteisiin ja suunnitelmiin sekä minkälaisilla opetuksellisilla ja ohjauksellisilla toimilla, pedagogiikalla, tavoitteisiin päästään.

OSAAMISPERUSTEISUUDESTA SUUNTAÄ VALMAN KEHITTÄMISEEN

Osaamisperusteisuuden tarkastelu Valmassa ja tämän artikkelin kirjoittaminen johdattivat pohtimaan ja hahmottelemaan pedagogisia opetuksellisia ja ohjauksellisia toimia, joiden avulla koulutus onnistuu tavoitteissaan, osaamisperusteisesti. Valma-koulutukselle on muotoutunut ohjaavana ja valmentava koulutuksena oma asema ammatilliseen koulutukseen. Jotta koulutuksen asema säilyy ja vahvistuu, näen tärkeäksi Onnismaata (2003, 27) mukailleen, selkiyttää ja jäsentää koulutuksen tavoitteita ja määrittää toimintaa, jotta sitä ei aleta määrittellä toisaalta. Myös ammatillisen koulutuksen reforminkin näkökulmasta olisi tarvetta miettiä näkemystä koulutuksen pedagogisen toiminnan lähtökohdista, oppimisprosesseista sekä opetus-, ohjaus- ja arviointiprosesseista käytännön näkökulmasta, pitäen mielessä osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, osaamisen hankkiminen ja osaamisen osoittaminen (kt. Lounema 2016).

Reformi Valma-koulutuksen näkökulmasta avaa uusia mahdollisuuksia Valma-opiskelijan yksilölliselle opintopolulle muun muassa joustavoittaen ja nopeuttaen sitä. Valman aikana opiskelija ”harjoittelee” tavoitteellista ja osaamisperusteista tapaa suorittaa opintoja yksilöllisen suunnitelmansa mukaisesti. Asia, joka on monelle Valmaan perusopetuksesta tulevalle opiskelijalle uusi ja haastava asia – opiskelija joutuu itse ottamaan vastuuta omasta opiskelustaan, sen suunnittelusta ja toteuttamisesta. Tässä myös Valmassa monesti onnistutaan. Kokemukseni ja havaintojeni perusteella näen, että yksilöllisen, tavoitteellisen ja onnistuneen Valma-koulutuksen jälkeen opiskelija on valmiimpi ammatillisen koulutuksen tutkintoon johdettaville yksilölliselle opintopolulle.

Näen, että Valma on omanlaista ohjauksellista ja valmentavaa koulutusta, jossa opettajan työ eroaa niin ammatillisen opettajan kuin muiden ohjaavien koulutusten työstä. Valma-opiskelijoilta puuttuu tutkintoalan opiskelijoiden koulutusalaalinnan ryhmää vahvistava yhtenäisyys ja tuki. Ammatillisen suunnan puuttuminen saattaa näkyä opiskelijoiden epävarmuutena ja tavoitteettomuutena opetus- ja ohjaustilanteissa.

Opiskelijoiden taustat ovat monenlaisia ja heillä saattaa olla vaikeitakin fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia ongelmia tai rajoitteita, joilla on vaikutusta elämänhallintaan ja opiskelukykyyn ja motivaatioon. Näistä seuraa monenlaisia tilanteita ja haasteita opetukseen, joten opettajan on keskityttävä opettamisessa ja ohjauksessa erilaisiin asioihin kuin tutkintoalalla. Pääpaino

onkin usein itseluottamukseen ja elämänhallintaan liittyvissä asioissa, motivaation ja tavoitteellisuuden herättämisessä. Tämän kaltaisten asioiden osaamisen arvioiminen, osaamisperusteisesti, ei ole niin selkeää. Valma-opettajan työ eroaa myös muiden valmentavien ja ohjaavien toimijatahojen työstä, sillä Valmassa opettaja voi hyödyntää oppilaitoksen sisäisiä moniammatillisia verkostoja sekä myös omaa opettajan roolista tulevaa vahvuutta ja auktoriteettia vaikuttaa asioihin.

Työn tavoitteet ja ryhmien, joiden kanssa työtä tehdään vaikuttaa Valma-opettajan työn kokonaiskuvaan, jonka voi hahmotella jäävuoren muotoon. Työstä näkyy usein vain pieni osa, jäävuoren huippu ja iso, piilossa oleva osa on opiskelijoiden sosiaalisen ja psyykkisen pääoman vahvistamiseen tähtäävää työtä, sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamista yhteistyöverkostoissa tai psykologisen omistajuuden vahvistamista. Nämä ovat asioita, joilla luodaan pohjaa opetustyölle ja joilla tuetaan opiskelijan ammatillisen koulutusalan löytämistä ja elämänhallinnan vahvistamista. Työ vaatii kokonaisvaltaista tietoista pedagogiikkaa, opetuksellista ja ohjauksellista työtettä. Se ei ole sattuman ja tunteen ohjaamaa toimintaa, vaan opettaja harkitsee mitä toimintatapaa pedagogisesti käyttää. (ks. Vehviläinen 2015, 20, 25.)

Osaamisperusteisuuden tarkastelun johdattamana päädyin pedagogiikkaan liittyvissä pohdinnoissani siihen, että pedagogista kehittytyötä Valmassa kannattaa jatkaa - kohti ohjauksellista Valma-pedagogiikkaa. Pedagogiikkaa, joka nostaisi opetus- ja ohjaustyön keskiöön minä-uskomusten, oppimispotentiaalın, vastuullisuuden, luottamuksen, päätöksentekotaitojen, ura- ja koulutusvalintataitojen sekä opiskelutaitojen vahvistamisen. Näiden vahvistaminen toteutuu osaamisperusteisesti toteutetussa koulutuksessa kunnioittavassa, arvostavassa, osallistavassa, rakentavassa ja dialogisessa kohtaamisessa, jossa opettaja on pedagogisessa ohjaussuhteessa ohjattavaan, kumppanina ohjausprosessissa sekä prosessin palveluksessa. (ks. Vehviläinen 2015, 20, 25.)

Ohjauksellisen Valma-pedagogiikan määritelmää voi lähteä hahmottelemaan monesta eri suunnasta. Yhtenä mahdollisena lähtökohtana voisi olla Vehviläisen näkemys, jossa ohjaus nähdään yhteistoimintana, jolla tuetaan ja edistetään ohjattavan oppimis-, kasvu-, työ-, elämänvalinta- tai ongelmanratkaisuprosesseja niin että ohjattavan toimijuus vahvistuu. Toimijuuden vahvistuminen voi luoda ohjattavalle tunnetta varmuudesta, kykenemisestä, omasta paikasta ja kuulumisesta johonkin. (Vehviläinen 2015, 12, 20.) Ohjauksellisen Valma-pedagogiikan tulee olla kattavaa, jotta Valmassa tehtävällä työllä voidaan aidosti auttaa opiskelijaa löytämään koulutuspolkunsaa osaavana ja motivoituneena opiskelijana ja tukemaan opiskelijaa hyvän elämän saavuttamisessa yhteiskunnan jäsenenä. Näihin pedagogiikkaa pohtiviin ajatuksiin osaamisperusteisuuden vahvistamiseen liittyvä TUTKE-koulutus Valmassa johdatteli.

LÄHTEET:

- Ammatillisen koulutuksen reformi.** Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://minedu.fi/amisreformi> Luettu 18.8.2017.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta.** 531/2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531> Luettu 15.9.2017.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta.** 787/2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140787> Luettu 20.8.2017.
- Lounema, K.** 2016. Osaamisperusteisuuden edistäminen ammatillisessa koulutuksessa. OPH 8.4.2016. http://www.oph.fi/download/175783_osaamisperusteisuuden_edistaminen.pdf Luettu 10.8.2017.
- Nuorista Suomessa.** Tietoa nuorista, heidän elinoloistaan sekä nuorisotyöstä 2016. Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry. <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/5195/> Luettu 20.9.2017.
- Onnismaa, J.** 2003. Epävarmuuden paluu: Ohjauksen ja ohjausasiantuntijuuden muutos. Kasvatustieteellisiä julkaisuja. No: 91. University of Joensuu 2003.
- Opetushallitus 2017.** Ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen perusteet. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/4282941> Luettu 19.12.2017.
- Opetushallitus 2015.** Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus. www.oph.fi/.../166555_Maaryks_5_011_2015_Ammatilliseen_peruskoulutukseen_va... Luettu 30.6.2017.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö.** 2017. Mikä muuttuu ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalle. <http://minedu.fi/documents/1410845/4297550/OKM+AKR+mika+muuttuu+opiskelija.pdf/6952c82f-92af-4c9d-853b-7e1ed1b3ed7b> Luettu 8.8.2017.
- Salonsaari, M-E. & Aunola, U.** 2017. Vauhtia valmasta. OPH Raportit ja selvitykset 2017:8.
- Tilastokeskus.** 173.2017. Koulutuksen keskeyttäminen väheni. http://tilastokeskus.fi/til/kkesk/2015/kkesk_2015_2017-03-17_tie_001_fi.html Luettu 8.8.2017.
- Valmaksi verkostoituen, vahvistuen ja valmentautuen.** <http://www.valmaksi.fi/> Luettu 14.8.2017.
- Valmasta työelämään ja oppisopimuskoulutukseen.** <https://valmastatyoelamaan.fi/> Luettu 13.8.2017.
- Varmuutta Valmasta.** <https://www.jedu.fi/hanke/varmuutta-valmasta/1170> Luettu 14.8.2017.
- Vehviläinen, S.** 2014. Ohjaustyön opas. Helsinki: Gaudeamus.